

Bogumiła Mucha-Leszko

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

POZYCJA STREFY EURO W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

1. Wstęp

Utworzenie Unii Gospodarczej i Walutowej (UGiW) przyczyniło się do powstania, w ramach Unii Europejskiej, obszaru o wyższym stopniu zintegrowania systemów gospodarczych krajów członkowskich. Wprowadzenie wspólnej waluty spowodowało stworzenie największej regionalnej strefy walutowej, która jest przedmiotem monitoringu i ocen ekonomicznych przeprowadzanych przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy oraz Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Badania i analizy podejmowane przez Europejski Bank Centralny, Komisję Europejską oraz zespoły niezależnych ekspertów mają na celu przedstawienie przede wszystkim efektów integracji europejskiej w warunkach funkcjonowania UGiW.

Tabela 1. Charakterystyka głównych ośrodków gospodarki światowej w roku 2006

Podstawowe dane gospodarcze	Strefa euro	UE	USA	Japonia
Ludność w mln	317,2	493,5	299,8	127,7
Stopa aktywności zawodowej na rynku pracy w %	70,6	70,2	75,5	73,1
PKB (PPP) w bln euro	8,4	11,9	11,2	3,5
PKB <i>per capita</i> (PPP) w tys. euro	26,5	24,1	37,3	27,5
Wydajność pracy (PPP), PKB / na 1 zatrudnionego, strefa euro = 100	100,0	90,6	126,2	91,7
Saldo budżetu państwa, deficyt do PKB w %	-1,6	-1,7	-2,3	-6,4*
Dług publiczny do PKB w %	68,9	61,7	48,5	164,2*
Eksport towarów i usług do PKB w %	21,6	13,9	11,0	16,8
Import towarów i usług do PKB w %	20,8	14,8	16,7	15,4
Saldo rachunku obrotów bieżących do PKB w %	-0,1	-0,8	-6,2	3,9

Uwaga: (PPP) *Purchasing Power Parity* to metoda obliczania PKB uwzględniająca siłę nabywczą waluty krajowej. * Dane za rok 2005.

Źródło: European Central Bank, *Statistics Pocket Book*, August 2007, s. 7.

Celem niniejszego opracowania jest ocena strefy euro jako jednego z głównych ośrodków gospodarki światowej na podstawie trzech kryteriów, które zdaniem autorki najlepiej pokazują dotychczasowe rezultaty funkcjonowania UGiW oraz możliwości wzrostu znaczenia strefy euro w przyszłości. Przyjęte kryteria są następujące: 1) wzrost gospodarczy, 2) wzrost wydajności pracy, 3) pozycja innowacyjna. Analiza ma charakter porównawczy – punktem odniesienia są wyniki gospodarcze Stanów Zjednoczonych.

Wprowadzenie do oceny, według wymienionych kryteriów, stanowi ogólna charakterystyka głównych ośrodków gospodarki światowej (por. tab. 1).

Produkt krajowy brutto (PPP) strefy euro w roku 2006 osiągnął wysokość 70,6% PKB całej Unii Europejskiej i 75,0% PKB Stanów Zjednoczonych. Natomiast jeśli za podstawę oceny przyjmiemy PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca (*per capita*), wówczas uzyskujemy informacje na temat poziomu życia. PKB *per capita* w strefie euro w roku 2006 wynosił 110% PKB *per capita* w UE i tylko 71% PKB *per capita* w USA.

2. Wzrost gospodarczy

Przedmiotem analizy będzie stopa wzrostu PKB w strefie euro i w Stanach Zjednoczonych w latach 1999-2006. Dane statystyczne zostały zamieszczone w tab. 2, a ich graficzną prezentację stanowi rys. 1.

Z danych w tab. 2 i z rys. 1 wynika, że w okresie ośmiu lat (1999-2006) tylko w roku 2001 stopa wzrostu PKB była w strefie euro wyższa niż w Stanach Zjednoczonych. Największa różnica stóp wzrostu PKB (na korzyść USA) miała miejsce w latach 2003-2005. Wyrażna poprawa tempa wzrostu gospodarczego w UGiW nastąpiła dopiero w roku 2006, a prognozy na rok 2007 zapowiadały wyższy wzrost PKB w strefie euro w porównaniu z USA o 0,4 pkt procentowego¹. Następuje bowiem spadek dynamiki gospodarki Stanów Zjednoczonych. **Lata 1999-2006 charakteryzowało zróżnicowanie tempa wzrostu gospodarczego i w strefie euro można wyróżnić trzy okresy [Mucha-Leszko, 2007, s. 234-242]: 1) 1999-2000, 2) 2001-2003, 3) 2004-2006.**

W pierwszych dwóch latach po wprowadzeniu euro stopa wzrostu PKB była najwyższa w badanym okresie (1999-2006). Przynajmniej częściowo było to rezultatem **reform gospodarczych** przeprowadzanych przez kraje członkowskie w celu spełnienia warunków przystąpienia do UGiW. Obniżenie inflacji spowodowało spadek stóp procentowych i kosztów pozyskiwania kapitału przez podmioty go-

¹ Stopa wzrostu PKB w latach 2007-2008 (tab. 2 i rys. 1.) została oparta na prognozach zamieszczonych w *Economic Forecast, Spring 2007*, s. 127. Natomiast prognozy z jesieni 2007 r. są mniej korzystne zarówno dla strefy euro, jak i USA. Przewidują, że wzrost PKB w roku 2008 będzie wynosił w strefie euro 2,2%, a w USA 1,7%. Dla roku 2009 analogiczne prognozy są następujące: strefa euro 2,1%, USA 2,6%. European Commission, *Economic Forecast, Autumn 2007*, „European Economy” 2007 no. 7, s. 132.

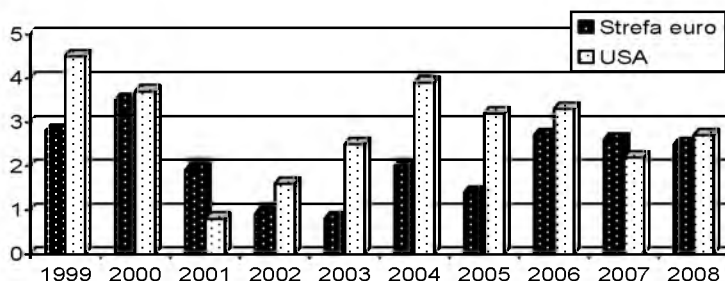
spodarcze. Korzystniejsze warunki zaciągania kredytów sprzyjały podejmowaniu inwestycji. Na wzrost aktywności gospodarczej wpływał również **postępujący proces liberalizacji rynków** ułatwiającej przepływ towarów, usług, kapitału i siły roboczej. Dobra koniunktura gospodarcza przyczyniała się do wzrostu zatrudnienia i popytu konsumpcyjnego. Stopa bezrobocia obniżyła się z 10,8% w roku 1997 do 8,0% w roku 2001 [European Commission..., 2004 no. 1, s. 25].

Tabela 2. Tempo wzrostu PKB w strefie euro i w USA w latach 1999-2008 (rok poprzedni =100)

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Belgia	3,2	3,9	1,0	1,5	1,0	3,0	1,1	3,1	2,3	2,2
Niemcy	2,0	2,9	1,2	0,0	-0,2	1,2	0,9	2,7	2,5	2,4
Grecja	3,4	4,5	4,6	3,8	4,8	4,7	3,7	4,3	3,7	3,7
Hiszpania	4,2	4,4	3,5	2,7	3,0	3,2	3,5	3,9	3,7	3,4
Francja	3,2	3,8	2,1	1,0	1,1	2,3	1,2	2,0	2,4	2,3
Irlandia	11,3	9,9	6,2	6,0	4,3	4,3	5,5	6,0	5,0	4,0
Włochy	1,7	3,0	1,8	0,3	0,0	1,1	0,0	1,9	1,9	1,7
Luksemburg	7,8	9,0	1,5	3,8	1,3	3,6	4,0	6,2	5,0	4,7
Holandia	4,0	3,5	1,4	0,1	0,3	2,0	1,5	2,9	2,8	2,6
Austria	2,7	3,4	0,8	0,9	1,1	2,4	2,0	3,1	2,9	2,5
Portugalia	3,8	3,4	2,0	0,8	-1,1	1,2	0,4	1,3	1,8	2,0
Finlandia	3,4	5,1	1,0	1,6	1,8	3,5	2,9	5,5	3,1	2,7
Słowenia								5,2	4,3	4,0
Strefa euro	2,8	3,5	1,9	0,9	0,8	2,0	1,4	2,7	2,6	2,5
USA	4,5	3,7	0,8	1,6	2,5	3,9	3,2	3,3	2,2	2,7

* Prognozy

Źródło: European Commission, *Economic Forecasts, Spring 2004*; „European Economy” 2004 no. 2, s. 113; European Commission, *Economic Forecasts, Autumn 2004*; „European Economy” 2004 no. 5, s. 117; European Commission, *Economic Forecasts, Autumn 2005*; „European Economy” 2005 no. 5, s. 121; European Commission, *Economic Forecasts, Autumn 2006*; „European Economy” 2006 no. 5, s. 133; European Commission, *Economic Forecast, Spring 2007*; „European Economy” 2007 no. 2, s. 127.

Rys. 1. Tempo wzrostu PKB w strefie euro i w USA w latach 1999-2008 (rok poprzedni =100)

Źródło: dane z tab. 2.

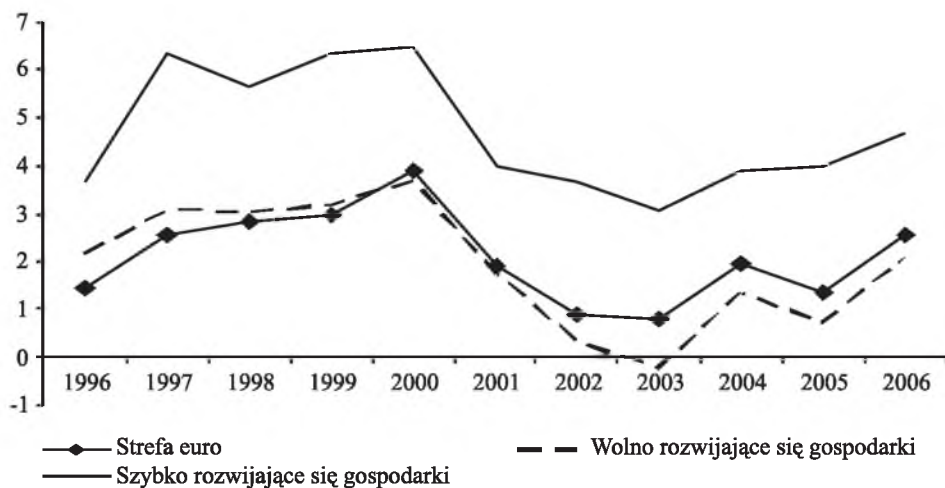
Pozytywny wpływ na wzrost gospodarczy w krajach Unii Europejskiej (w tym również w strefie euro) w latach 1996-2000 **miały czynniki zewnętrzne**. Najważniejszym z nich był popyt związany z wysokimi obrotami w handlu międzynarodowym, które średniorocznie (1996-2000) rosły o 8% [European Commission..., 2004 no. 1, s. 29]. Konkurencyjności eksportu krajów UGiW sprzyjał niski kurs euro, szczególnie w roku 2000 – gdy we wrześniu spadł poniżej 0,90 dolara. Jednak najważniejszy wpływ na wzrost gospodarczy w UE i strefie euro w latach 1999-2000 miał wysoki poziom inwestycji, ich wzrost wynosił 5,4 i 4,4% [European Commission..., 2001 no. 73, s. 91].

Spadek koniunktury rozpoczął się w strefie euro wcześniej niż w Stanach Zjednoczonych i na świecie, ponieważ stopa wzrostu PKB zaczęła się obniżać już w drugiej połowie 2000 r. Okres słabej koniunktury był dłuższy, gdyż ożywienie gospodarcze w krajach UGiW nastąpiło dopiero w roku 2004, czyli dwa lata później niż w Stanach Zjednoczonych i rok później niż w gospodarce światowej. Spadek stopy wzrostu gospodarczego w strefie euro w latach 2001-2003 był spowodowany czynnikami wewnętrznymi i zewnętrznymi. **Do obniżenia stopy wzrostu PKB przyczyniły się: spadek inwestycji, zapasów, eksportu i importu oraz niski poziom konsumpcji indywidualnej.** Sektorem podtrzymującym aktywność gospodarczą były usługi. Recesyjnie oddziaływały na gospodarkę strefy euro takie czynniki zewnętrzne, jak: spadek koniunktury w Stanach Zjednoczonych i w gospodarce światowej oraz stagnacja obrotów w handlu międzynarodowym, a także wzrost cen ropy naftowej. Wysokie ceny ropy naftowej przyczyniały się do wzrostu kosztów produkcji, spadku zysków i inwestycji. Na obniżanie konkurencyjności eksportu wpływała aprecjacja kursu euro wobec dolara.

Zdecydowana poprawa koniunktury w gospodarce światowej rozpoczęła się w roku 2003 dzięki wzrostowi aktywności gospodarczej w Azji (szczególnie w Chinach), Australii, w krajach Europy Środkowo-Wschodniej oraz w Stanach Zjednoczonych. Natomiast gospodarka strefy euro znajdowała się w dalszym ciągu w stagnacji, która przedłużała się z powodu niskiego popytu konsumpcyjnego i inwestycyjnego. Inwestycje spadały w ośmiu z dwunastu kwartałów w latach 2001-2003 [European Commission..., 2001 no. 73, s. 32]. **Za jedną z przyczyn niskiego popytu konsumpcyjnego w strefie euro jest uważany wzrost skłonności do oszczędzania w latach 2000-2001, który utrzymywał się mimo spadku PKB w kolejnych latach** [European Commission..., 2006 no. 3, s. 8]. Zachowania konsumentów zmieniły się w całej Unii Europejskiej wskutek podjęcia przez kraje członkowskie reform emerytalnych i systemów ochrony zdrowia. Ograniczanie zakresu zabezpieczenia społecznego ze środków budżetowych spowodowało wzrost oszczędności indywidualnych w celu zapewnienia sobie bezpiecznego poziomu życia po zakończeniu aktywności zawodowej.

Ożywienie gospodarcze w Unii Europejskiej i w strefie euro rozpoczęło się w roku 2004, lecz było krótkotrwałe. W roku 2005 tempo wzrostu PKB ponownie spadło z 2 do 1,4% (por. tab. 2). Główną przyczynę osłabienia wzrostu gospo-

darczego stanowił niski poziom konsumpcji indywidualnej [EEAG, *Report...*, 2006, s. 12]. Bardziej zdecydowana poprawa koniunktury gospodarczej w strefie euro nastąpiła dopiero w roku 2006 (wzrost PKB osiągnął 2,7%). Z danych w tab. 2 wynika, że stopa wzrostu PKB w roku 2006 była wyższa w stosunku do roku 2005 we wszystkich krajach UGiW. Najwyższy wzrost miał miejsce w Finlandii – o 2,6 pkt procentowego, Luksemburgu – o 2,2 pkt procentowego, Belgii – o 2 pkt procentowe, we Włoszech – o 1,9 pkt procentowego, w Niemczech – o 1,8 pkt procentowego i w Holandii – o 1,4 pkt procentowego. W tej grupie znalazły się trzy z czterech krajów, które od 2002 r. rozwijały się najwolniej i miały duży wpływ na obniżenie średniego tempa wzrostu gospodarczego w strefie euro, czyli Niemcy, Włochy i Holandia. Prognozy wzrostu gospodarczego na lata 2007-2008 są dla obszaru UGiW raczej pozytywne, wskazują na utrzymanie się tempa wzrostu gospodarczego w granicach 2,6-2,5%, a więc nieco powyżej stopy wzrostu PKB w Stanach Zjednoczonych². Wysoki wzrost PKB w Irlandii i bardzo niski we Włoszech sprawiał, że średnia różnica stóp wzrostu gospodarczego między tymi krajami w latach 1999-2005 wynosiła 5,7 pkt procentowego; w samym tylko roku 2005 obniżyła się do 4,5 pkt procentowego, a w roku 2006 wzrosła do 4,9 pkt procentowego [European Commission..., 2006 no. 3, s. 32]. Zróżnicowanie stopy wzrostu krajów strefy euro ilustruje również rys. 2.

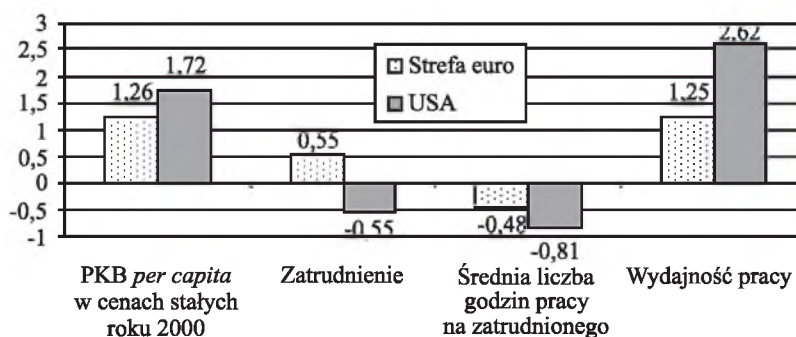
Uwaga: Wolno rozwijające się systemy gospodarcze: Niemcy, Włochy, Holandia, Portugalia. Szybko rozwijające się systemy gospodarcze: Grecja, Hiszpania, Irlandia, Luksemburg, Finlandia.

Rys. 2. Tempo wzrostu PKB w strefie euro (w %)

Źródło: European Commission, *Annual Report on the Euro Area 2007*, „European Economy” 2007 no. 5, s. 17.

² Prognozy te zostały skorygowane w przypadku strefy euro do 2,1% a Stanów Zjednoczonych do 1,9% (październik 2007 r.).

Na wyraźny wzrost dynamiki gospodarczej w strefie euro w roku 2006 wpłynęły głównie dwa czynniki: wyższy poziom popytu wewnętrznego (w tym przede wszystkim konsumpcji indywidualnej) oraz wzrost eksportu. Wyższa konsumpcja indywidualna była rezultatem stworzenia w strefie euro ok. 2 mln nowych miejsc pracy i spadku stopy bezrobocia, która w połowie roku 2007 była najniższa od 15 lat, ponieważ osiągnęła poziom 7% [European Commission..., 2007 no. 5, s. 3; European Central..., 2007, s. 9]. Najważniejszym czynnikiem wzrostu gospodarczego w IV kwartale 2006 r. był eksport, nawet mimo aprecjacji euro. Czynnikiem sprzyjającym konkurencyjności eksportu był umiarkowany wzrost płac [European Commission..., 2007 no. 5, s. 3].

Uwaga: 1) dane dla roku 2005 na podstawie szacunku komisji, 2) zatrudnienie wyraża wpływ zmian stopy zatrudnienia na PKB *per capita*.

Rys. 3. Średnia roczna stopa wzrostu realnego PKB *per capita*, zatrudnienia, średniej liczby godzin pracy na zatrudnionego i wydajności pracy w strefie euro i w USA w latach 1999-2005

Źródło: European Commission, *Annual Report on the Euro Area 2006*, „European Economy. Special Report” 2006 no. 3, s. 24.

Stopa wzrostu PKB *per capita* w latach 1999-2005 wynosiła w strefie euro 1,26%, a w Stanach Zjednoczonych 1,72% (por. rys. 3). Dlatego poziom PKB *per capita* w strefie euro nie tylko nie wzrósł w stosunku do Stanów Zjednoczonych, ale nastąpiło jego obniżenie w porównaniu z rokiem 1999. W roku 2005 stanowił on ok. 70% produktu krajowego brutto na mieszkańca Stanów Zjednoczonych, podczas gdy w roku 1990 wynosił 77% (UE-15) [EEAG, *Report...*, 2002, s. 57]. Doszło jednak do istotnej zmiany przyczyn powodujących pogłębianie się tej różnicy. Wcześniej na początkowym etapie wprowadzania UGiW, jak stwierdzili m.in. autorzy tzw. Raportu Sapira, 1/3 różnicy PKB na mieszkańca w UE w porównaniu z USA była skutkiem niższej wydajności pracy, 1/3 niższej liczby godzin pracy i 1/3 niższego tempa wzrostu zatrudnienia [Sapir i in., 2004, s. 28]. W drugiej połowie lat 90. zatrudnienie w strefie euro rosło i wskaźniki wkładu pracy w relacji do Stanów Zjednoczonych poprawiały się, ale spadało tempo

wzrostu wydajności pracy. Stopa zatrudnienia w strefie euro w roku 2005 stanowiła 88% stopy zatrudnienia w Stanach Zjednoczonych i wzrosła w porównaniu z rokiem 1999 o 6 pkt procentowych, ale w tym samym czasie spadła wydajność pracy z 92 (w porównaniu z USA) do 87% [European Commission..., 2006 no. 3, s. 23]. **Zmiana przyczyn powodujących utrzymywanie się niższego poziomu PKB *per capita* w strefie euro polega na tym, że obecnie w zbliżonym stopniu wpływają na to niższy wkład pracy i niższa wydajność pracy** [Mucha-Leszko, 2007, s. 244]. Dokładniej zmiany PKB *per capita*, zatrudnienia, średniej liczby godzin pracy na zatrudnionego i wydajności pracy w strefie euro i w USA przedstawia rys. 3.

Rysunek 3 pokazuje udział wkładu pracy i wydajności pracy we wzroście PKB *per capita* w latach 1999-2005. Wyższy wzrost gospodarczy w Stanach Zjednoczonych został osiągnięty w warunkach spadku zatrudnienia, średniorocznie o 0,55%, i liczby godzin pracy na zatrudnionego, o 0,81%. Podstawą wzrostu PKB na mieszkańca była więc rosnąca wydajność pracy – (średniorocznie) o 2,62%. Wzrost gospodarczy na obszarze euro wypada gorzej w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi nie tylko ze względu na niższe tempo, lecz także z powodu jakościowej różnicy czynników wzrostu. W Stanach Zjednoczonych był to wzrost w najwyższym stopniu intensywny, a w strefie euro średnioroczny wzrost zatrudnienia wynosił 0,55%, spadek liczby godzin pracy na zatrudnionego wyniósł 0,48%, a wzrost wydajności pracy 1,25% i był o 1,37 pkt procentowego (średniorocznie) niższy niż w USA. **Jeśli w Stanach Zjednoczonych podstawą wzrostu był tylko wzrost wydajności pracy, to w krajach obszaru euro duże znaczenie miał wzrost zatrudnienia w warunkach spadającego tempa wzrostu wydajności pracy** [Mucha-Leszko, 2007, s. 245].

3. Wydajność pracy

Wydajność pracy jest podstawowym czynnikiem wzrostu gospodarczego i poziomu życia ludności w długim okresie. W średnim okresie wpływa na podstawowe wielkości makroekonomiczne, jak: konsumpcja, inwestycje, zatrudnienie i bezrobocie, inflacja oraz kursy walutowe. Miarą wydajności pracy jest realny produkt w przeliczeniu na jednostkę wkładu pracy, czyli na godzinę pracy lub na jednego zatrudnionego.

Najwyższe tempo wzrostu wydajności pracy w krajach tworzących obecnie strefę euro występowało w latach 50. i 60. XX wieku, gdy średnioroczna stopa wzrostu kształtowała się na poziomie 6%. W Stanach Zjednoczonych wzrost wydajności pracy był wówczas znacznie niższy – w latach 1950-1973 wynosił 2,6% (średniorocznie) [Maddison, 1982, s. 96]. Tempo wzrostu wydajności pracy w krajach strefy euro utrzymywało się na wyższym poziomie niż w Stanach Zjednoczonych do połowy lat 90.

Dynamika wzrostu wydajności pracy w strefie euro spadła w drugiej połowie lat 90. i ta negatywna tendencja pogłębiła się w latach 2000-2005. W tym

samym czasie coraz wyższe wskaźniki wzrostu wydajności pracy charakteryzowały gospodarkę Stanów Zjednoczonych. W tabeli 3 zostały zamieszczone wskaźniki procentowe ilustrujące zmiany wydajności pracy obliczone przy zastosowaniu dwóch metod: PKB na zatrudnionego i PKB na godzinę pracy. Obie metody potwierdziły spadek tempa wzrostu wydajności pracy w krajach obszaru euro od połowy lat 90. Natomiast w latach 1981-1995 strefa euro wyróżniała się na tle Stanów Zjednoczonych wysoką dynamiką wzrostu wydajności pracy, szczególnie w przeliczeniu PKB na godzinę pracy. Wtedy różnica poziomów wydajności pracy między *strefą euro* i USA zmniejszała się. W połowie lat 90. wydajność pracy w *strefie euro* i w USA była porównywalna.

Tabela 3. Wzrost wydajności pracy w całej gospodarce w strefie euro i w USA w latach 1981-2005 (średnioroczne zmiany procentowe)

Strefa euro i kraje	PKB na zatrudnionego				PKB na godz. pracy			
	1981-1990	1991-1995	1996-2000	2001-2005	1981-1990	1991-1995	1996-2000	2001-2005
USA	1,4	1,3	2,3	1,9	1,5	1,1	2,1	2,6
Strefa euro	1,8	1,9	1,3	0,5	2,5	2,3	1,7	0,7
Belgia	1,7	1,6	1,4	1,0	1,9	2,3	1,6	1,3
Niemcy	1,8	2,6	1,8	0,9	2,7	2,9	2,5	1,2
Grecja	0,6	0,7	2,0	2,8	1,1	0,6	2,1	2,9
Hiszpania	2,3	2,2	-0,2	-0,8	3,3	2,3	-0,2	-0,6
Francja	2,1	1,5	1,5	1,1	2,9	1,7	2,1	1,9
Irlandia	3,6	2,6	3,9	2,5	3,8	3,5	5,6	3,0
Włochy	1,7	1,8	0,9	-0,6	2,0	2,3	0,9	-0,2
Luksemburg	2,7	1,2	2,8	0,0	3,3	2,1	2,9	1,1
Holandia	0,9	0,6	0,4	0,6	2,0	1,4	0,4	0,8
Austria	1,9	1,1	2,9	1,5	2,4	2,7	3,3	1,9
Portugalia	1,5	2,2	2,1	0,3	1,8	2,8	3,4	0,2
Finlandia	2,6	2,9	2,3	1,4	3,1	2,8	2,6	1,5

Źródło: Kalkulacje EBC na podstawie danych Groningen Growth and Development Centre and the Conference Board (Total Economy Database, May 2006). Podaję za R. Gomez-Salvador, A. Musso, M. Stocker, J. Turunen, *Labour Productivity Development in the euro Area*, „ECB Occasional Paper Series” no. 53, October 2006, s. 10.

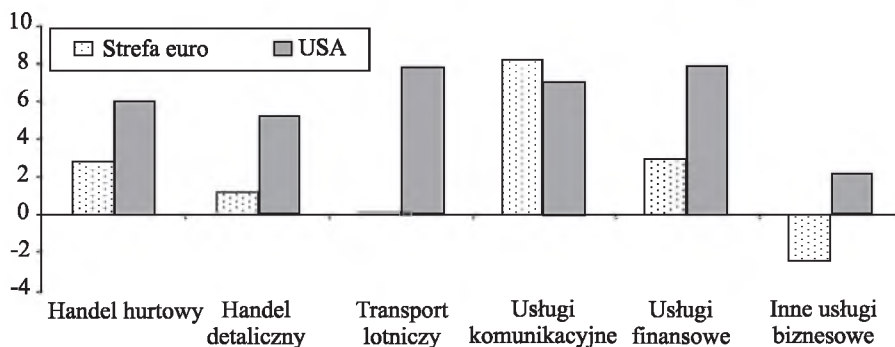
Średnioroczne tempo wzrostu wydajności pracy na obszarze UGiW jest rezultatem kształtowania się wydajności pracy w krajach członkowskich. Z danych liczbowych zamieszczonych w tab. 3 wynika, że w latach 1996-2000 i 2001-2005 najwyższe tempo wzrostu wydajności pracy miały następujące kraje: Irlandia (5,6 i 3,0%), Grecja (2,1 i 2,9%), Austria (3,3 i 1,9%), Finlandia (2,6 i 1,5%) oraz Francja (2,1 i 1,9%). Trzy z tych krajów (Irlandia, Grecja i Finlandia) wyróżniały się także najwyższym w strefie euro tempem wzrostu gospodarczego. Tempo wzrostu wydajności pracy zdecydowanie zaniżały: Hiszpania (-0,2 i -0,6%) i Włochy (0,9 i -0,2%), a w latach 2001-2005 nastąpił również duży jego spadek w Portugalii z 3,4% (1996-2000) do 0,2%. Włochy i Portugalia należały do grupy o najniższym

wzroście gospodarczym, natomiast w Hiszpanii utrzymuje się stabilny wzrost PKB, a spadek wydajności pracy świadczy o tym, że miał on cechy wzrostu ekstensywnego.

Problem przyczyn spadającego tempa wzrostu wydajności pracy w UE i strefie euro stał się przedmiotem wielu analiz ekonomicznych, a ich autorzy dochodzili do podobnych wniosków. Podsumowując, można je sprowadzić do dwóch zasadniczych:

- 1) największy wpływ na obniżenie tempa wzrostu wydajności pracy w strefie euro miały usługi, ponieważ udział tego sektora w gospodarce wynosi ok. 70%,
- 2) dynamiczny rozwój technologii informacyjno-telekomunikacyjnych ICT w Stanach Zjednoczonych, a szczególnie ich zastosowanie w dziedzinie usług, stanowił podstawę wysokiej przewagi w wydajności pracy nad strefą euro.

Wzrost udziału usług w gospodarce krajów UGiW przyczynił się do wzrostu zatrudnienia i spadku tempa wzrostu całkowitej wydajności pracy. Największy wpływ na obniżenie tempa wzrostu wydajności pracy miały te usługi, które rozwijały się najszybciej, tj.: handel, usługi finansowe i biznesowe. Wydajność pracy w tych usługach rosła znacznie wolniej niż w Stanach Zjednoczonych. Pogłębiała się bowiem luka technologiczna spowodowana ograniczonym wykorzystaniem nowoczesnych technologii ICT. Stany Zjednoczone uzyskiwały wysoką przewagę w wydajności pracy nad strefą euro w handlu, transporcie lotniczym, usługach finansowych i innych usługach biznesowych (por. rys. 4).

Rys. 4. Średnioroczne tempo wzrostu wydajności pracy w przeliczeniu na godzinę pracy w najszybciej rozwijających się usługach w latach 1997-2003 (w %)

Źródło: European Commission, *Quarterly Report on the Euro Area*, 2006 vol. 5 no. 2, s. 29.

Od drugiej połowy 2005 r. wskaźniki wzrostu wydajności pracy w strefie euro zaczęły wskazywać na odwrócenie spadkowego trendu tempa wzrostu wydajności pracy. W roku 2006 stopa wzrostu wydajności pracy w strefie euro kształtowała się na zbliżonym poziomie jak w Stanach Zjednoczonych (1,4 i 1,6% – USA) [European Central..., 2007, s. 8]. Natomiast w ostatnim kwartale 2006 r. i pierwszym

kwartale roku 2007 tempo wzrostu wydajności pracy było już wyższe w porównaniu z USA. W strefie euro wynosiło odpowiednio 1,8 i 1,7%, a w USA 1,6 i 1% [European Central..., 2007, s. 8]. Z analizy wzrostu gospodarczego wynika, że stopa wzrostu PKB w roku 2006 była najwyższa od 2000 r. W porównaniu ze wszystkimi wcześniejszymi latami nastąpiło wyraźne ożywienie gospodarcze. **W okresie ożywienia wydajność pracy rośnie**, a w schyłkowej fazie cyklu koniunkturalnego spada wraz z ograniczaniem produkcji. **Długookresowy trend wzrostu wydajności pracy** pozostaje w ścisłej zależności od wielkości nakładów kapitałowych i całkowitej produktywności czynników wytwórczych (*total factor productivity*)³.

4. Pozycja innowacyjna

Wzrost produktywności czynników wytwórczych zależy od innowacyjności. Przyjęcie przez Unię Europejską strategii lizbońskiej przyczyniło się do zwiększenia intensywności badań w celu oceny poziomu innowacyjności w krajach członkowskich. Chodzi także o bieżące porównywanie pozycji UE w tej dziedzinie z najważniejszymi konkurentami – USA i Japonią. W roku 2006 został opublikowany już szósty raport *European Innovation Scoreboard* [Pro Inno Europe..., 2006]. **W całościowej ocenie poziomu innowacyjności krajów członkowskich jest stosowany syntetyczny miernik potencjału i efektów (*Summary Innovation Index – SII*)**. Potencjał innowacyjności tworzą: 1) zakres kształcenia i poziom wykształcenia, 2) kreacja wiedzy (B+R), 3) przedsiębiorczość i zdolność do innowacji.

Zgodnie z oceną za rok 2006 najlepiej pod względem tworzenia potencjału innowacyjności wypadły następujące kraje (według wyżej przedstawionych mierników grupowych) [Pro Inno Europe..., 2006, s. 12]: 1) Finlandia, Szwecja, Dania, Japonia, Szwajcaria, 2) Szwecja Finlandia, Japonia, USA, Niemcy, 3) Szwecja, Dania, Finlandia, Estonia, Islandia. **Zdecydowanymi światowymi liderami w tworzeniu potencjału innowacyjności były Szwecja, Finlandia i Dania**. Warto podkreślić, że Szwecja i Finlandia zajmowały w tym rankingu podobną pozycję, a Dania awansowała pod względem przedsiębiorczości i zdolności do innowacji.

Efektywność innowacyjności polega na zdolności podmiotów gospodarczych do przetwarzania stworzonego w tej dziedzinie potencjału w rezultaty, takie jak: wzrost zatrudnienia w sektorach technologicznie zaawansowanych, wprowadzanie na rynek nowych produktów, wzrost udziału w eksporcie produktów nowoczesnych technologii, wynalazki i patenty, znaki handlowe, wzornictwo przemysłowe i inne rodzaje własności intelektualnej. Rezultaty innowacyjności są oceniane w raportach *European Innovation Scoreboard* (EIS) na podstawie dwóch grupo-

³ Dokładna analiza przyczyn spadającego tempa wzrostu wydajności pracy w strefie euro i pogłębiania się dystansu w tej dziedzinie w stosunku do USA została przedstawiona przez B. Muchę-Leszko w pracy [Mucha-Leszko, 2007, s. 245-266].

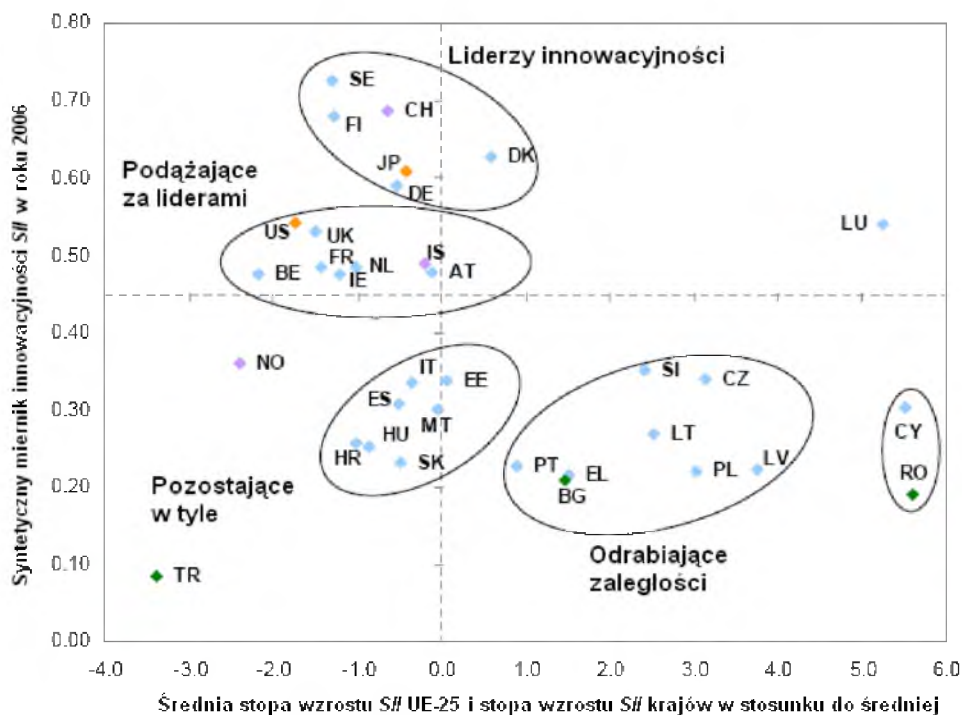
wych mierników: 1) wykorzystania potencjału innowacyjnego i 2) efektów, czyli własności intelektualnej. Według ostatniej oceny **za rok 2006, krajami o najlepszych efektach w dziedzinie innowacyjności były** [Pro Inno Europe..., 2006, s. 12]: 1) Malta, Niemcy, Finlandia, Wielka Brytania, Szwecja, 2) Szwajcaria, Niemcy, Luksemburg, Finlandia, Szwecja. Zmiana w roku 2006 w stosunku do roku poprzedniego polegała na tym, że do grupy liderów pod względem zdolności przetwarzania potencjału innowacyjności w rezultaty awansowały Malta i Wielka Brytania.

Syntetyczny miernik innowacyjności (*Summary Innovation Index – SII*) obejmujący potencjał i efekty innowacyjności **stanowi podstawę całościowej analizy porównawczej i ostatecznego rankingu krajów**. Ścisłą czołówkę krajów – światowych liderów innowacyjności w roku 2006 (według SII – EIS) tworzyły [Pro Inno Europe..., 2006, s. 8]: Szwecja, Szwajcaria, Finlandia, Dania, Japonia, Niemcy. Strefę euro reprezentują w tej grupie tylko dwa kraje – Finlandia i Niemcy, ale należy podkreślić obecność jeszcze dwóch krajów UE, które nie są członkami UGiW, czyli Szwecji i Danii. W grupie 15 najbardziej innowacyjnych krajów świata znajdują się [Pro Inno Europe..., 2006]: Luksemburg (8), Słowenia (10), Holandia (11), Francja (12), Austria (13), Belgia (14) i Irlandia (15). W pierwszej „piętnastce” znajduje się więc dziewięć krajów strefy euro. Głównym problemem obszaru UGiW jest duże zróżnicowanie poziomu innowacyjności. Kraje członkowskie dzielą się na trzy grupy – reprezentujące poziom innowacyjności najwyższy, średni i poniżej średniego (kraje południowe).

W raporcie *European Innovation Scoreboard 2006* przedstawiono klasyfikację krajów UE i kilku innych wybranych (w tym USA i Japonii) na podstawie aktualnego syntetycznego miernika innowacyjności SII oraz stopy wzrostu miernika innowacyjności krajów w stosunku średniej stopy wzrostu SII UE-25. Niektóre kraje wykazują wyjątkowo wysoką dynamikę wzrostu innowacyjności, dzięki czemu znacznie szybciej mogą poprawić swoją pozycję w rankingu. W innych stopa wzrostu SII jest niższa od średniej UE-25 i jeśli taka tendencja będzie się utrzymywać, może to spowodować pogłębianie się luki technologicznej w stosunku do liderów innowacyjności (por. rys. 5).

Wysokość syntetycznego miernika innowacyjności i jego zmiany zostały przyjęte za kryteria podziału krajów na cztery grupy. **Grupę I tworzą liderzy innowacyjności** (Szwecja, Szwajcaria, Finlandia, Dania, Japonia i Niemcy). Wzrost innowacyjności mierzony stopą wzrostu wskaźnika SII w stosunku do średniej stopy wzrostu SII UE-25 miał miejsce tylko w Danii. **W krajach podążających za liderami – grupa II** (USA, Wielka Brytania, Islandia, Belgia, Francja, Holandia, Irlandia i Austria), stopa wzrostu SII była niższa niż średnia UE-25 i wskutek tego pogłębiała się luka technologiczna w stosunku do krajów grupy I. W takiej sytuacji znalazło się aż 5 krajów strefy euro. **Do grupy III** zostały zaliczone te kraje, które mają niski wskaźnik innowacyjności SII bądź nawet niższy od krajów grupy IV, ale wyróżniają się wysoką dynamiką wzrostu tego wskaźnika. Dlatego określono je

jako „odrabiające zaległości”. W tej grupie znajdują się m.in. Słowenia, Portugalia i Grecja. W grupie IV są Włochy, Hiszpania, Estonia, Węgry, Malta, Słowacja i Chorwacja. Charakteryzują się one niskim i spadającym wskaźnikiem innowacyjności SII (z wyjątkiem Estonii).

Rys. 5. Grupy krajów według syntetycznego miernika innowacyjności SII i dynamiki jego zmian w roku 2006

Źródło: Pro Inno Europe, INNO METRICS, *European Innovation Scoreboard 2006, Comparative Analysis of Innovation Performance*, s. 9.

Unia Europejska jako całe ugrupowanie nie dorównuje pod względem innowacyjności Japonii i Stanom Zjednoczonym. Przyczyniają się do tego przede wszystkim duże różnice na korzyść konkurentów pod względem: 1) poziomu wykształcenia społeczeństwa (chodzi o różne formy kształcenia na poziomie wyższym niż średnie), 2) wydatków na B+R, 3) nakładów na technologie ICT i 4) liczby patentów triadowych i USPTO⁴. Dokładna charakterystyka pozycji UE w dziedzinie innowacyjności w porównaniu z USA i Japonią została przedstawiona w tab. 4.

⁴ Patenty triadowe to takie, które są rejestrowane przez *European Patent Office* (EPO), *Japanese Patent Office* (JPO) i *US Patent & Trademark Office* (USPTO).

Tabela 4. Mocne i słabe strony UE w dziedzinie innowacyjności w relacji do USA i Japonii

UE – USA		UE – Japonia	
przewaga	luka	przewaga	luka
Zatrudnienie w średnio i wysoko zaawansowanych technologicznie gałęziach przemysłu Wspólnotowe wzornictwo Wspólnotowe znaki handlowe	Patenty USPTO Szkolnictwo wyższe Kapitał podwyższonego ryzyka B+R przedsiębiorstw Eksport produktów wysokich technologii Dostęp społeczeństwa do łączy szerokopasmowych Patenty triadowe Nakłady na ICT B+R ze środków publicznych	Wspólnotowe znaki handlowe Wspólnotowe wzornictwo Własne innowacje MŚP Innowacje MŚP w kooperacji B+R w sektorach średnich i wysokich technologii	Patenty USPTO Patenty triadowe Szkolnictwo wyższe B+R przedsiębiorstw Nakłady na ICT Dostęp społeczeństwa do łączy szerokopasmowych

Źródło: Pro Inno Europe, INNO METRICS, *European Innovation Scoreboard 2006, Comparative Analysis of Innovation Performance*, s. 17.

Zgodnie z oceną przeprowadzoną w raporcie *EIS 2006*, luka technologiczna UE wobec najważniejszych konkurentów zmniejsza się. Proces ten postępuje szybciej w stosunku do Stanów Zjednoczonych, technologiczna przewaga Japonii zaś utrzymywała się prawie na tym samym poziomie do 2005 r. i zaczęła się zmniejszać w roku 2006.

Ocena innowacyjności krajów UE-25 i wielu innych krajów świata została przeprowadzona również przez autorów z Instytutu Badań Ekonomicznych w Maastricht i przedstawiona w *Global Innovation Scoreboard 2006* [Hollanders, Arundel, 2006]. Syntetyczny globalny indeks innowacyjności (*Global Summary Innovation Index – GSII*) obejmuje następujące mierniki grupowe: 1) stymulatory innowacyjności (*innovation drivers*), 2) tworzenie nowej wiedzy (*knowledge creation*), 3) rozprzestrzenianie się wiedzy (*diffusion*), 4) zastosowanie wiedzy (*application*), 5) własność intelektualną (*intellectual property*)⁵. W rankingu globalnym liderami innowacyjności są następujące kraje: Finlandia, Szwecja, Szwajcaria, Japonia, Singapur, Izrael, USA⁶.

Podsumowując, należy podkreślić, że najwyższy poziom innowacyjności reprezentują kraje skandynawskie (z wyjątkiem Norwegii). Duże zróżnicowanie innowacyjności krajów Unii Europejskiej ma wpływ na specjalizację w przemyśle i usługach. Nowoczesne technologie stanowią podstawę rozwoju przede wszystkim

⁵ W *European Innovation Scoreboard 2006* syntetyczny indeks innowacyjności SII obejmuje 25 wskaźników szczegółowych, natomiast w *Global Innovation Scoreboard 2006* syntetyczny indeks innowacyjności GSII uwzględnia 12 mierników.

⁶ Szczegółową analizę na podstawie *Global Innovation Scoreboard 2006* przeprowadziła M.A. Weresa, w pracy [Weresa, 2007].

krajów północnych. Zróznicowanie technologiczne może mieć coraz większy wpływ na pozycję strefy euro i UE w handlu międzynarodowym (przewagę konkurencyjną i strukturę wymiany).

5. Wnioski końcowe

Na podstawie przeprowadzonej analizy można sformułować następujące wnioski:

- Zdecydowanie niższa była dynamika gospodarcza strefy euro w porównaniu z USA w okresie 1999-2006. Wzrost PKB był wyższy w strefie euro tylko w roku 2001.
- Niższa była wydajność pracy w strefie euro. Tempo wzrostu wydajności pracy od połowy lat 90. w USA rosło, a w krajach strefy euro spadało. Ta niekorzystna tendencja pogłębiła się w okresie 2000-2005.
- Niższa była innowacyjność strefy euro w porównaniu z USA i Japonią, ale wewnątrz strefy euro jest pod tym względem silnie zróżnicowana. Kraje członkowskie dzielą się na cztery grupy: liderów innowacyjności, podążających za liderami, odrabiających zaległości i tracących dystans.
- Pogłębienie luki technologicznej strefy euro wobec USA i Japonii nastąpiło wskutek niższych nakładów na technologie informacyjno-telekomunikacyjne (ICT).
- Luka technologiczna zmniejsza się szybciej w stosunku do USA (stała tendencja od 2003 r.). Wyrażna poprawa wobec Japonii nastąpiła dopiero w roku 2006.

Literatura

- EEAG, *Report on the European Economy 2002*, European Economic Advisory Group at CESifo, Munich, Germany 2002.
- EEAG, *Report on the European Economy 2006*, European Economic Advisory Group at CESifo, Munich, Germany 2006.
- European Central Bank, *Statistics Pocket Book*, August 2007.
- European Commission, *Annual Report on the Euro Area 2006*, „European Economy. Special Report” 2006 no. 3.
- European Commission, *Annual Report on the Euro Area 2007*, „European Economy” 2007 no. 5.
- European Commission, *Economic Forecast, Autumn 2007*, „European Economy” 2007 no. 7.
- European Commission, *Economic Forecast, Spring 2007*, „European Economy” 2007 no. 2.
- European Commission, *Economic Forecasts, Autumn 2004*, „European Economy” 2004 no. 5.
- European Commission, *Economic Forecasts, Autumn 2005*, „European Economy” 2005 no. 5.
- European Commission, *Economic Forecasts, Autumn 2006*, „European Economy” 2006 no. 5.
- European Commission, *Economic Forecasts, Spring 2004*, „European Economy” 2004 no. 2.
- European Commission, *EMU After Five Years*, „European Economy. Special Report” 2004 no. 1.
- European Commission, *Quarterly Report on the Euro Area*, vol. 5, 2006 no. 2.
- European Commission, *The EU Economy: 2001 Review. Investing in the Future*, „European Economy” 2001 no. 73.

- Gomez-Salvador R., Musso A., Stocker M., Turunen J., *Labour Productivity Development in the Euro Area*, „ECB Occasional Paper Series” no. 53, October 2006.
- Hollanders H., Arundel A., *Global Innovation Scoreboard*, MERIT – Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology, December 2006.
- Maddison A., *Phases of Capitalist Development*, Oxford University Press 1982.
- Mucha-Leszko B., *Strefa euro. Wprowadzanie, funkcjonowanie, międzynarodowa rola euro*, Wyd. UMCS, Lublin 2007.
- Pro Inno Europe, INNO METRICS, *European Innovation Scoreboard 2006, Comparative Analysis of Innovation Performance*.
- Sapir A. i in., *An Agenda for Growing Europe, The Sapir Report*, Oxford University Press, 2004.
- Weresa M.A., *Unia Europejska – innowacyjne centrum czy peryferia świata?*, referat na konferencję pt. „Unia Europejska w gospodarce światowej: nowe uwarunkowania”, zorganizowaną przez Kolegium Gospodarki Światowej, SGH, Warszawa, 19 czerwca 2007 r.

POSITION OF THE EURO AREA IN THE WORLD ECONOMY

Summary

The aim of this article is to evaluate the Euro Area as one of the main centres of the World Economy on the basis of 3 criteria which, in the author's view, provide the best demonstration of the results to date of functioning of the Economic and Monetary Union, as well as possibilities to increase the role of the Euro Area in the future. The criteria are as follows: 1) economic growth, 2) growth of labour productivity, 3) innovative position. The analysis is of comparative character using the US economic performance as a point of reference. Based on this analysis the following conclusions have been made: **1.** Significantly lower growth dynamics in the Euro Area compared to the USA between 1999 and 2006. GDP growth was higher in the Euro Area only in 2001. **2.** Lower labour productivity in the Euro Area. Since the mid-1990's, the rate of labour productivity growth has been increasing in the US and decreasing in the Euro Area. This unfavourable tendency deepened between 2000 and 2005. **3.** Lower innovativeness of the Euro Area compared to the US and Japan, however a considerable internal diversity can be observed in the Euro Area in this regard. Member states can be divided into 4 categories: leaders of innovation, following the leaders, catching up and lagging behind. **4.** Increase in the Euro Area technology gap towards the US and Japan can be explained by lower ICT expenditures. **5.** The technology gap between the Euro Area and the US is narrowing faster (it is stable tendency since 2003). Significant decrease in the gap towards Japan did not occurred until the year 2006.